

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Identifikacija pogojev vključenosti uporabnika v programe (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji

Strokovne smernice za izvajanje programov (celo)dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji

Oktober 2022

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.

Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,

Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti

Zavod Aktivna starost, so.p.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Gradivo pripravljeno za namen projekta Identifikacija pogojev vključenosti uporabnika v programe (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji (v nadaljevanju projekt). Projekt se izvaja v okviru Javnega razpisa za podukrep 16.9 Podpora za diverzifikacijo kmetijskih dejavnosti v dejavnosti v zvezi z zdravstvenim varstvom socialnim vključevanjem, kmetijstvom, ki ga podpira skupnost, ter izobraževanjem o okolju in hrani«, ki se sofinancira iz sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja v višini 80 odstotkov, in iz sredstev iz proračuna Republike Slovenije v višini 20 odstotkov;

Odgovorni partner za koordinacijo priprave dokumenta:

DEOS, d.o.o.
Gmajna 7
1357 Notranje Gorice
<https://www.deos.si/>

Kontakt:

Elena Šabec
Tel.: 082002415
e-mail: elena.sabec@deos.si

Partnerji projekta:

*DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti*

*Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.*

KAZALO VSEBINE

1. CILJ IN NAMEN	4
2. ZAKONODAJA IN POGOJI ZA TRAJNO UMESTITEV STORITVE V SLOVENSKI PROSTOR	5
3. OPIS POTREBE NA TRGU	8
4. OPIS IN OBSEG STORITVE	10
5. CILJNA SKUPINA IN KAPACITETE NA KMETIJAH.....	11
6. ORODJA IN METODE ZA OCENJEVANJE ZDRAVSTVENEGA STANJA UPORABNIKA	14
7. MULTIDISCIPLINARNI TIM ZA NAMEN IDENTIFIKACIJE POGOJEV VKLJUČENOSTI V PROGRAME (CELO)DNEVNEGA BIVANJA STAREJŠIH NA KMETIJI	16
8. UPRAVIČENOST UPORABNIKA DO STORITVE.....	18
9. NAČIN PREHODA UPORABNIKA V DRUGE STORITVE NA PODROČJU DOLGOTRAJNE OSKRBE.....	19
10. BIVALNI POGOJI KMETIJ ZA NAMEN (CELO)DNEVNEGA VARSTVA..	21
11. KADROVSKI POGOJI	22
12. IZOBRAŽEVANJE IZVAJALCEV NA KMETIJI.....	22
13. OBLIKOVANJE CENE STORITVE.....	23
14. ZAKLJUČEK.....	24

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

1. CILJ IN NAMEN

Ključni cilj smernic je definiranje osnovnih pogojev za izvajanje programov (celo)dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji, ki se bodo na kmetijah izvajale v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetijah ter dolgoročna umestitev teh programov v slovenski prostor.

Namen smernic za izvajanje programov (celo)dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji je:

- Opredelitev novo oblikovane storitve (celo)dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetiji
- Opredelitev zakonodajnega okvirja in dolgoročna umestitev novo oblikovane storitve v relevantno zakonodajo.
- Opredeliti vstopne pogoje za (celo)dnevno bivanje odraslih in starejših oseb.
- Opredeliti načine in metode spremljanja zdravstvenega stanja uporabnika v času bivanja uporabnika na kmetiji s ciljem ugotavljanja kdaj zdravstveno stanje uporabnika ne omogoča več bivanja na kmetiji.
- Opredeliti načine in metode prehoda uporabnika v druge storitve/programme na področju socialnega varstva starejših, ko bivanje na kmetiji ni več mogoče.

»Strokovne smernice za izvajanje programov (celo)dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji« predstavljajo enega izmed ključnih rezultatov projekta. Pri tem naj opozorimo, da je dokument potrebno pregledovati kot sestavni del celotne dokumentacije projekta. Smernice predstavljajo krovni dokument projekta, ki nagovarja vse ključne vidike projekta, pri tem pa se navezuje tudi na drugo dokumentacijo in sicer:

- Vstopni pogoji za (celo)dnevno bivanje odraslih in starejših oseb v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetiji;
- Načini in metode spremljanja zdravstvenega stanja uporabnikov;
- Načini prehoda uporabnika v druge storitve socialnega varstva starejših;
- Program izobraževanja članov kmetij;
- Analiza izvedljivosti vpeljave pilotnega projekta v prakso;
- Trženjski načrt.

2. ZAKONODAJA IN POGOJI ZA TRAJNO UMESTITEV STORITVE V SLOVENSKI PROSTOR

Z Uredbo o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji (Ur. l. RS, št. 36/2018) je bilo na zakonski ravni urejeno izvajanje dejavnosti celodnevne bivanja odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil (SKD 87.900 Drugo socialno varstvo z nastanitvijo) ter dnevne oblike bivanja odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil (SKD 88.109 Drugo socialno varstvo) v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Posledično je preko sistema dopolnilnih dejavnosti na kmetiji namestitev odraslih in starejših oseb na kmetijah (kot dejavnost na katero se osredotoča projekt), mogoča že sedaj. Pri tem naj omenimo, da gre pri tovrstni namestitvi v praksi predvsem za namestitev starejših (osebe starejše od 65 let) saj se, po naših izkušnjah pridobljenih tekom projekta, mlajši (razen v izrednih okoliščinah kot npr. invalidnost) ne odločajo za koriščenje tovrstnih namestitev. Seveda so izjeme krajše (turistične) namestitve, ki so seveda zanimive za vse skupine prebivalstva, pri čemer tovrstne namestitve niso bile predmet tega projekta. V vsakem primeru (ne glede na starost osebe) pa pilotni projekt obravnava namestitev ranljivih skupin prebivalstva, kar zahteva dodatni premislek in postavitve dodatnih pogojev pri dolgoročni vpeljavi tovrstnih programov.

Potrebno je omeniti, da je bilo izvajanje te storitve mogoče tudi pred navedeno uredbo. Torej pravnih podlag, ki bi v Republiki Slovenije preprečevale, onemogočale oz. omejevale namestitev odraslih in starejših oseb na kmetiji tudi pred tem ni bilo. Kljub temu pa za to ni bilo enotne ureditve in je bila ta razdrobljena na več različnih predpisov, ki vsak na svoj način urejajo zadevno področje, tako v smislu ročnosti oz. samega trajanja bivanja na kmetiji, kot v smislu vsebine oz. samega namena bivanja na kmetiji. Pri tem seveda ni šlo za obliko socialnovarstvene storitve temveč za klasičen »najem«, tj. zgolj prebivanje v za to namenjenih prostorih brez možnosti dodatnih storitev, ki bi bile izrecno prilagojene potrebam starejših. Tako je lahko že tudi pred uredbo posameznik – fizična oseba – ali pravna oseba opravljala dejavnost v sklopu katere je omogočala ali ponujala namestitev odraslih in starejših oseb na kmetiji, v kolikor je imela za to ustrezno statusno pravno obliko (npr. družba z omejeno odgovornostjo ali samostojni podjetnik posameznik), ob predpostavki, da je imela za to registrirano ustrezno dejavnost in pridobljena morebitna, za opravljanje takšne dejavnosti, zahtevana dovoljenja. V skladu s standardno klasifikacijo dejavnosti je tako med drugim to storitev mogoče opravljati kot dejavnost Oddajanja in obratovanja lastnih ali najetih nepremičnin (SKD 68.200), v sklopu te pa tudi dajanje stanovanj v najem za daljši čas, za mesečno ali letno najemnino. Takšno najemno stanovanje je lahko tudi namensko, kar v skladu s 83. členom Stanovanjskega zakona – SZ-1 (Ur. l. RS, št. št. 69/03, 18/04 – ZVKSES, 47/06 – ZEN, 45/08 – ZVEtL, 57/08, 62/10 – ZUPJS, 56/11 – odl. US, 87/11, 40/12 – ZUJF, 14/17 – odl. US, 27/17, 59/19, 189/20 – ZFRO in 90/21) predstavlja stanovanje, namenjeno institucionalnega varstvu

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

starejših oseb, upokojencem ali posebnim skupinam odraslega prebivalstva in je lahko takšno stanovanje urejeno tudi v sklopu kmetije oz. kmetijskega gospodarstva. Poleg tega je potrebno omeniti, da se je lahko tudi pred uredbo kot dopolnilna dejavnost na kmetijah (za kar je potrebno predhodno dobiti dovoljenje za opravljanje dopolnilne dejavnosti) izvajala tudi turistična dejavnost, t.j. turistična kmetija z nastanitvijo, v sklopu katere se lahko tako za krajši čas na kmetiji namesti tudi odrasla oz. starejša oseba.

Z že omenjeno uredbo pa je bil vseeno narejen korak naprej, torej definirala se je nova storitev na kmetiji, specifično namenjena ranljivi skupini prebivalstva (starejših in drugih odraslih, ki zaradi različnih razlogov potrebujejo bivanje izven domačega okolja). Prav tako je bila storitev bivanja starejših na kmetiji vključena v nov Zakon o dolgotrajni oskrbi (Uradni list RS, št. 196/21) kar predstavlja temelj za nadgradnjo te storitve z elementi s področja socialnega varstva starejših ter boljšo povezanost te storitve z drugimi storitvami s tega področja. Vseeno pa menimo, da je za trajno umestitev te storitve v slovenski prostor potrebno še nekaj korakov. Namreč kljub temu, da je zakonsko bivanje odraslih in starejših oseb na kmetiji urejeno, moramo razumeti, da je storitev namenjena izredno ranljivi skupini prebivalstva. To pa zahteva dodatni premislek in opredelitev dodatnih pogojev, ki bodo zagotovili kvalitetno ter varno storitev za vse udeležene.

Kljub temu, da so namestitve odraslih in starejših oseb v okviru pilotnih projektov že mogoče, okvirji nameščanja ter izvajanja storitev še niso podrobno definirani. Ta priročnik nagovarja ključna področja, ki bi jih moral zakonodajalec ob bodoči umestitvi te storitve v sistem socialno varstvenih storitev starejših ter sistem dolgotrajne oskrbe.

Za dolgoročno izvajanje storitve vsekakor menimo, da bi bila smiselna njena umestitev v trenutni sistem socialno varstvenih storitev kot jih ureja Zakon o socialnem varstvu (ZSV). Menimo namreč, da gre pri namestitvi starejših od 65 let na kmetijah za novo obliko socialno varstvene storitve, ki se v bistvenem razlikuje od obstoječih socialno varstvenih storitev. Tudi pri namestitvi starejših od 65 let na kmetijah gre namreč za storitev namenjeno preprečevanju socialnih stisk in težav, kot že navedeno pa je cilj projekta omogočiti starejšim bivanje v varnem okolju s storitvami, ki obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva. Po našem videnju bi bila zato smiselna umestitev bivanja starejših na kmetiji v sistem ZSV kot nove socialno varstvene storitve, ki je vsebinsko umeščena med storitvi pomoči družini in institucionalnega varstva, saj gre formalno za sistem, ki je blizu dnevnemu varstvu vendar z dodatnim ciljem deinstitucionalizacije in omogočanjem čim daljšega bivanja starejših v domačem okolju. Glede na navedeno bi bilo potrebno normative in standardne morebitne nove oz. dodatne socialno varstvene storitve urediti tudi v Pravilniku o standardih in normativih socialno varstvenih storitev.

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

Prav tako pa menimo, da je smiselna vključitev storitve v sistem dolgotrajne oskrbe, ki se v Sloveniji v času pisanja tega priročnika šele vpeljuje. S sprejemom novega zakona o dolgotrajni oskrbi (Uradni list RS, št. 196/21), je sicer že postavljen temelj za dolgoročno umestitev te storitve. Namreč storitev že predvideva novo sprejet Zakon o dolgotrajni oskrbi (Uradni list RS, št. 196/21), ki v 3. členu določa, da lahko kot izvajalec dolgotrajne oskrbe nastopa tudi nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji. S tem je bil v letu 2021 narejen prvi korak za trajno umestitev storitve bivanja starejših na kmetiji v sistem oskrbe starejših v Sloveniji. Potrebno pa je opozoriti, da zakon ne opredeljuje dodatnih vsebinskih pogojev, ključnih za varno izvedbo storitev dolgotrajne oskrbe na kmetijah). Prav tako je potrebno omeniti, da obseg storitev, ki se na kmetijah trenutno izvaja v obsegu pilotskih projektov (storitve povezane z bivanjem odraslih in starejših oseb) sploh ne sodi v obseg storitev definiranih z zakonom o dolgotrajni oskrbi. Zaradi tega v tem trenutku ni jasno kako bo storitev dolgoročno umeščena v sistem dolgotrajne oskrbe, torej ali prek razširitve obsega storitev na kmetiji na določene storitve v okviru dolgotrajne oskrbe, povezave storitve z drugimi izvajalci, ipd. Kljub temu, nov zakon predstavlja pomemben korak pri vpeljavi te storitve v sisteme varstva starejših oseb. Glede na to, da dolgotrajna oskrba obsega vse trenutno veljavne storitve varstva starejših, nova storitev bivanja odraslih in starejših pa te storitve smiselno dopolnjuje je umestitev te storitve v nov zakon vsekakor smiselna oz. nujno potrebna. Nujnost umestitve nove storitve v zakonodajo, ki ureja vse obstoječe storitve varstva starejših vidimo tudi sami, na podlagi izkušenj v okviru tega pilotnega projekta.

Naj dodamo še, da je vpeljava te storitve v zakonodajo socialno varstvenih storitev ter nov sistem dolgotrajne oskrbe tudi v skladu z usmeritvami države na področju dolgotrajne oskrbe starejših. Ključne usmeritve države na področju dolgotrajne oskrbe gredo namreč v smeri (med drugim) uvedbe novih storitev zato, da bi upravičenci v vseh okoljih – tako na domu kot v instituciji – lahko dostopali do primerljivih storitev in da se zagotovijo tudi storitve za krepitev in ohranjanje samostojnosti. Eden izmed ciljev novega sistema dolgotrajne oskrbe je tudi ta, da bi uporabnik čim dlje ostal izven sistema formalne institucionalne oskrbe v domovih za starejše, kar je povsem v skladu z namenom bivanja starejših na kmetijah, kjer je večji poudarek na individualnem pristopu in upoštevanju specifičnih potreb uporabnikov. Le to je namreč v sistemu formalne institucionalne oskrbe težje realizirati. Bivanje starejših na kmetijah v tem sistemu trenutno vidimo kot primer dobre prakse bivanja v skupnosti, z dolgoročno umestitvijo v sistem dolgotrajne oskrbe in zakona o socialnem varstvu pa se bi uredilo tudi vprašanje dostopnosti do storitve, ocene upravičenosti, normativov in standardov kot tudi način financiranja in nadzora. Kot že navedeno pa obstajajo tudi pomembne razlike med kmetijami in drugimi izvajalci na področju dolgotrajne oskrbe, zaradi česar je nujno potrebna opredelitev dodatnih vsebinskih pogojev, ključnih za varno izvedbo storitve na kmetijah. Ključne usmeritve glede na naše izkušnje pridobljene tekom tega pilotnega projekta, podajamo v tem (ter povezanih dokumentih).

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

3. OPIS POTREBE NA TRGU

Podroben opis potreb na trgu, s konkretnimi podatki in trendi na trgu je podrobneje opisan v dokumentu »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji«, tu podajamo le ključne informacije za lažje razumevanje vsebine tega dokumenta.

V Sloveniji smo, podobno kot v drugih gospodarskih razvitih državah, priča vse večjemu staranju prebivalstva. Z razvojem zdravstva in višjega življenjskega standarda, se življenjska doba in povprečno trajanje življenja podaljšuje. Ob hkratnem zmanjševanju natalitete, se delež starejšega prebivalstva v večini razvitih držav hitro povečuje. S tem se potreba po storitvah s področja oskrbe starejših hitro povečuje. Kljub vse večjemu pomenu alternativnih oblik pomoči starejšim, institucionalno varstvo še vedno predstavlja največji delež v dolgotrajni oskrbi. Ne le to, povpraševanje po institucionalnem varstvu na trgu dolgotrajne oskrbe že dalj časa presega ponudbo, saj so domske kapacitete v celoti zasedene, čakalne vrste pa se kljub postopnemu povečevanju kapacitet na ravni države ne zmanjšujejo. Zaradi vse daljše pričakovane življenjske dobe, ki pomeni tudi večje tveganje za pojav s starostjo povezanih bolezni in s tem odvisnost od pomoči druge osebe, bo storitev institucionalnega varstva vsekakor ostala pomemben člen v sistemu dolgotrajne oskrbe. Vseeno pa lahko s kvalitetnim naborem alternativ institucionalnemu varstvu zmanjšamo delež te storitve v sistemu dolgotrajne oskrbe (oziroma vsaj zmanjšamo čakalne vrste za vstop v institucionalno varstvo) ter starejšim omogočimo čim daljše ter kvalitetnejše bivanje v njim bolj domačem okolju. K temu stremijo tudi ključni strateški razvojni dokumenti sistema dolgotrajne oskrbe v Sloveniji (Predlog zakona o dolgotrajni oskrbi, 2020; Strategija dolgožive družbe, 2017; Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013-2020, 2013). Podroben opis demografskih kazalnikov in trendov, čakalnih vrst v institucionalnem varstvu, ipd. je vključen v dokument »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji«.

Preobremenjenost sistema institucionalnega varstva starejših ima vsekakor pozitiven vpliv na bodoče povpraševanje po storitvah bivanja na kmetiji (ob morebitni vpeljavi programa po zaključku pilotne raziskave). Pri tem pa naj opozorimo da prednost nove storitve niso le dodatne kapacitete za namestitve starejših, ki jih na trgu primanjkuje. Ključni razlog za vzpostavitev nove storitve gre iskati v še vedno prisotni stigmi povezani s selitvijo v dom, ter specifikah storitve bivanja starejših na kmetijah, ki se v primerjavi z domovi za starejše kažejo kot ključne prednosti za določene skupine starejšega prebivalstva.

Namreč večina starejših v Sloveniji se odloči za selitev v dom ko je to res nujno, torej ko jim zdravstveno stanje ne dovoljuje več bivanja doma. V Sloveniji so domovi za starejše, kljub dobro oblikovanim programom za vse skupine prebivalstva, še vedno

videni kot zadnja postaja v življenju. Ravno to pa odvrča osebe, ki potrebujejo določeno pomoč (druženje, spremljanje), a niso še popolnoma odvisne od pomoči drugih. Te osebe so še vedno izredno aktivne, ampak zaradi različnih razlogov povezanih s staranjem (ožene socialnih stikov, zmanjševanje fizičnih ter kognitivnih sposobnosti) potrebujejo pomoč pri druženju ter organizirane aktivnosti za dobro počutje in ohranitev vseh funkcionalnosti. Pri urejanju tovrstne pomoči pa izbira ni široka, to še posebej velja na podeželju. Med tem ko se lahko starejši v mestnih središčih udeležijo različnih oblik dnevnih aktivnosti – npr. dnevno varstvo, dnevni centri aktivnosti (poleg tega lahko tudi v urbanih naseljih govorimo o problemu aktivnosti izven časovnega okvira programov – ko je oseba v svojem domačem okolju), je tovrstnih rešitev bistveno manj. Storitve pomoči družini na domu, socialnega servisa in patronaže, uporabnikom nudijo pomoč pri osnovnih življenjskih opravilih ter zdravstveno oskrbo, problem osamljenosti ter pomanjkanja aktivnosti starejših pa ne rešujejo v dovoljni meri.

Storitev bivanja na kmetijah torej starejšim in drugim odraslim osebam ponuja alternativo domskemu varstvu. Ta alternativa nudi selitev v bolj domače okolje, manjše skupine, bolj osebne obravnave, več aktivnosti, stik z naravo in »kmečki način življenja«. Hkrati pa selitev na kmetijo za starejše vseeno pomeni varnejše in bolj stimulatивно okolje, kot v primeru bivanja starejšega na njegovem domu. V dokumentu »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji« prek SWOT analize predstavljamo podrobno analizo ključnih prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti umestitve nove storitve na trg.

Na drugi strani kapacitete številnih kmetij ostajajo neizkoriščene. Razlogi so različni, med drugim gre izpostaviti odseljevanje družinskih članov ter izrazita sezonskost turističnih namestitev. Številni nosilci kmetijskih dejavnosti tako iščejo dodatne možnosti za zapolnitev teh kapacitet.

Diverzifikacija na področje varstva starejših bi tako kmetijam dolgoročno nudila dodaten, trajnostni vir prihodkov v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetijah in optimalno izrabo presežnih kapacitet kmetije. Hkrati bi omenjena programa starejšim omogočala dodatno izbiro v okviru socialnovarstvenih programov, ki v nasprotju s tradicionalnimi oblikami varstva starejših (npr. institucionalno varstvo) starejšim omogočata aktivno staranje v njim domačem okolju. Poleg tega imata novo oblikovana programa tudi širše družbene učinke, predvsem kot komplementarna programa drugim socialnovarstvenim programom na področju dolgotrajne oskrbe, kar bo prispevalo k razbremenitvi izvajalcev na tem področju. Projekt tako služi kot temelj za nadaljnjo diverzifikacijo dejavnosti na kmetijah, hkrati pa v skladu s strategijo dolgožive družbe prispeva k razbremenitvi sistema dolgotrajne oskrbe prek aktivnega staranja prebivalstva in deinstitucionalizacije starejših.

V dokumentu »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji« prek SWOT analize predstavljamo podrobno analizo ključnih prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti umestitve nove storitve na trg.

4. OPIS IN OBSEG STORITVE

Pilotni projekt vključuje pilotno postavitvev ter proučitev možnosti dolgoročne diverzifikacije kmetijskih dejavnosti na programe celodnevnega in dnevnega bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji v okviru naslednjih dopolnilnih dejavnosti:

- celodnevno bivanje odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil (SKD 87.900 Drugo socialno varstvo z nastanitvijo) ter
- dnevne oblike bivanja odraslih in starejših oseb, ki niso odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil (SKD 88.109 Drugo socialno varstvo).

Pri tem naj opozorimo, da v okviru zgoraj navedenih storitev kakršnakoli oskrba ali nega starejših na kmetiji ni vključena. To predstavlja težavo pri trženju omenjenih programih, ki jo je potrebno rešiti v okviru trajne umestitve storitve v sistem dolgotrajne oskrbe. Namreč veliko oseb, ki bi bili kandidati za namestitvev na kmetiji, potrebuje tudi določeno pomoč pri oskrbi in negi. Sicer si lahko uporabniki sami (ali s pomočjo partnerjev) organizirajo storitve pomoči na domu, patronaže, ipd. tudi na lokaciji kmetij, vendar to pomeni dodatno oviro za odločitev o namestitvi. Za dolgoročno umestitev te storitve v sistem oskrbe, bi bilo torej potrebno razmisliti tudi o boljši povezavi te storitve z drugimi storitvami na področju dolgotrajne oskrbe starejših.

Trenutni obseg storitve na kmetijah torej vključuje:

- bivanje z ustreznimi prostorskimi in higienskimi razmerami,
- starejšim prilagojena hrana
- pranje osebne in posteljnega perila,
- čiščenje in vzdrževanje bivalnega prostora,
- družabništvo

V okviru pilotnega projekta strokovna partnerja (družba DEOS d.o.o. in Zavod Aktivna starost, so.p. dodatno uporabnikom nudita tudi strokovno podporo:

- strokovno varstvo (s pomočjo stalne strokovne podpore podjetja DEOS in usposabljanjem vodilnega partnerja s področja celostne obravnave starostnika, tj. zdravstveno področje, fizioterapevtsko področje, socialno področje, področje delovne terapije),
- Pomoč uporabnikom pri namestitvi, iskanje dodatne pomoči v kolikor je to potrebna, svetovanje tekom bivanja, ipd.

- pomoč pri iskanju drugačne namestitve v primeru poslabšanja stanja starostnika.

Kot že navedeno je s sprejemom zakona o dolgotrajni oskrbi (Uradni list RS, št. 196/21) že postavljen temelj za vključitev storitve bivanja starejših na kmetiji. Storitve smiselno dopolnjuje druge storitve na področju dolgotrajne oskrbe zaradi česar menimo, da je umestitev te storitve v nov zakon vsekakor smiselna oz. nujno potrebna. Kot že omenjeno, pa je za dolgoročno umestitev nove storitve vsekakor potrebno definirati dodatne pogoje za izvajanje teh storitev na kmetijah. Prav tako pa storitev smiselno umestiti v drugo zakonodajo, ki ureja to področje.

Kljub temu, da zakon o dolgotrajni oskrbi postavi temelje za izvajanje storitev dolgotrajne oskrbe na kmetiji, moramo opozoriti, da zgoraj navedeni obseg storitev na kmetijah (kar se v okviru trenutno veljavne zakonodaje lahko izvaja v okviru pilotnih projektov) niti ne spada v okvir storitev dolgotrajne oskrbe. Na podlagi tega pričakujemo razširitev obsega ponudbe v okviru storitve, z določenimi elementi iz dolgotrajne oskrbe ali pa smiselna vključitev drugih (strokovnih) izvajalcev v proces bivanja. To je tudi nujno za dolgoročno umestitev te storitve v slovenski prostor. Namreč ugotovitve našega pilotnega projekta jasno kažejo, da je interes na trgu velik, vendar veliko oseb, ki bi bili kandidati za namestitvev na kmetiji, potrebuje vsaj določeno pomoč pri oskrbi in negi in jim trenutni obseg storitve ne zadošča. Z razširitvijo obsega storitev na vsaj določene elemente oskrbe starejših (pomoč pri oblačenju, nadzor stanja uporabnika, pomoč pri tuširanju in kopanju, ipd.), bi se število interesentov, ki bi se odločili za to storitev bistveno povečalo. Le to seveda pomeni, da je potrebno člane kmetije za to ustrezno usposobiti ali pa zagotoviti boljšo povezanost storitve z drugimi storitvami na področju dolgotrajne oskrbe ter v proces dela vključiti tudi strokovne institucije s tega področja (npr. domove za starejše, pomoč na domu, ipd.). Vsekakor pa je za dolgoročni obstoj storitve ključna njena vpetost v zakon o dolgotrajni oskrbi ter druge zakone, ki urejajo organizirano varstvo starejših. Povezanost storitve z drugimi storitvami na področju varstva starejših je pomembna tudi v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja, saj je v tem primeru potrebno hitro poiskati drugačno rešitev (npr. institucionalno varstvo).

5. CILJNA SKUPINA IN KAPACITETE NA KMETIJAH

Novo oblikovana programa bosta primarno namenjena starejšim od 65 let, ki so še dovolj samostojni pri gibanju in vsakodnevnih opravilih. V projekt pa se bodo lahko vključevali tudi druge odrasle osebe, ki potrebujejo družabništvo in so osamljene. Kot pa navedeno v dokumentu »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji«, pričakujemo (le to so pokazale tudi dosedanje izkušnje s projektom), da bo storitev zanimiva predvsem za uporabnike med 70 in 85 leti.

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

V okviru pilotnega projekta bo lahko na posamezno kmetijo hkrati vključenih največ 6 uporabnikov programa celodnevnega varstva, ki bodo nameščeni v eno- ali dvoposteljne sobe (24 ur 7 dni v tednu) in največ 12 uporabnikov programa dnevnega varstva, ki namestitve v sobi ne potrebujejo. Njihovo bivanje na kmetiji je tako omejeno od ponedeljka do petka med 7.00 in 17.00 uro. Te omejitve izhajajo iz javnega razpisa v okviru katerega se izvaja pilotni projekt. Izkušnje tekom projekta sicer kažejo, da v kolikor želimo doseči dolgoročno izvajanje teh storitev, tudi po zaključku projekta, bi bilo potrebno razmisliti o smiselnosti tovrstnih omejitev. Namreč že iz samega pilotnega projekta (v katerem sodelujejo 3 kmetijska gospodarstva) lahko vidimo, da so razlike med kmetijami v Sloveniji velike. Medtem ko kapacitete kmetije Cilenšek omogočajo celodnevno namestitve največ 6 oseb, so kapacitete kmetije Mohorko (12 oseb) in Grobelnik (20 oseb) večje. Kmetije se med drugim razlikujejo tudi po številu oseb, ki opravljajo delo na kmetijah. Po pogovorih z vključenimi kmetijami, omejitve, ki izhaja iz projekta, večje kmetije odvrča od odločitve za vzpostavitev te storitve. Kot primer, v takšnem primeru pride do situacij kjer mora kmetija plačevati stroške ogrevanja za celoten objekt, zasedenih pa ima le del kapacitet (oziroma se sooča z dilemo kako kapacitete ustrezno uporabiti za druge namene). Pomembno je sicer opozoriti, da bi moralo biti število vključenih oseb na kmetiji vsekakor manjše kot v drugih oblikah varstva starejših, saj manjše število uporabnikov omogoča večjo individualizacijo storitve in večjo vključenost starejših v življenje na kmetiji, s čimer se bolj približamo oskrbi starejših v domačem okolju. Kljub temu pa ocenjujemo, da bi se morala omejitve določati glede na zmožnosti posamezne kmetije (kapaciteta, število zaposlenih na kmetiji) ali pa bi se moralo maksimalno število vsaj nekoliko povečati.

Kot potencialno dodano vrednost za storitev bivanja na kmetiji, naj omenimo še vključevanje drugih ciljnih skupin. Namreč v okviru pilotnega projekta smo v aktivnosti na kmetijah vključevali tudi druge ranljive skupine, konkretno otroke starosti do 15 let (med drugim tudi otroke s posebnimi potrebami) ter invalide. Vključevanje teh skupin prebivalstva na kmetijah so imele še dodatni doprinos h kvaliteti življenja vključenih oseb na kmetijah, saj so omogočile dodatne aktivnosti, vsebine in koncepte dela (predvsem v smislu medgeneracijskega varstva). Le tega sicer ne vidimo kot del osnovne storitve, temveč predlagamo, da se vključevanje dodatnih skupin prebivalstva izvaja glede na zmožnosti in želje izvajalca na kmetiji. Potrebno pa je omeniti, da lahko to za kmetije pomeni bistveno konkurenčno prednost v primerjavi z drugimi izvajalci te storitve, hkrati pa izboljša kvaliteto bivanja starejših in odraslih na kmetijah.

6. POSTOPEK VKLJUČITVE UPORABNIKA V STORITEV

Postopek za sprejem na kmetijo v okviru pilotnega projekta se je začel na željo uporabnika oz. skrbnika, prek kontakta strokovnega delavca na vstopni točki (v okviru pilotnega projekta je to delo opravljal socialni delavec družbe DEOS, ki je bil posebej usposobljen za ta namen) oz. neposredno izvajalca na kmetiji. Uporabniku se je predstavil projekt ter možnost namestitve v okviru projekta, podale so se informacije o

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

vključenih kmetijah, posredoval se je dopis z informacijami o projektu in kontakti, prav tako pa so se predstavile omejitve za namestitvev (zdravstveno stanje uporabnika).

Strokovni delavec je ob povpraševanju, uporabnika povprašal tudi o njegovem zdravstvenem stanju (v kolikor je le ta želel podati informacije), na podlagi katerih je lahko strokovni delavec presodil ali se lahko takšna oseba nastani na kmetijah (hitra ocena stanja). Na podlagi hitre ocene smo presodili ali uporabnik tekom bivanja potrebuje pomoč pri osnovnih opravilih. V kolikor je temu tako, glede na trenutni obseg storitev na kmetiji, le ta ne bi mogel biti nameščen na kmetiji. Hitra ocena stanja je tako v okviru projekta predstavljala prvo oceno stanja uporabnika. Ta je strokovnemu delavcu služila kot prva informacija ali je uporabnik primeren za namestitvev (podlaga za nadaljnje korake), pomembna pa je bila tudi za uporabnika saj je le ta dobil boljši vpogled o obsegu storitev na kmetiji. V kolikor uporabnik ni želel podati splošnih podatkov o svojem stanju, se je stanje uporabnika preverilo ob samem ogledu kmetije oziroma prvem srečanju v živo (glej poglavje orodje in metode ocenjevanja zdravstvenega stanja uporabnika). V kolikor je uporabnika storitev zanimala, njegove potrebe pa so bile usklajene z obsegom storitve, je strokovni delavec uporabnika ter njegove družinske člane povabil na ogled kmetij oziroma zelene kmetije. V kolikor je mogoče, je bilo ob ogledu prisotno tudi strokovno osebje družbe DEOS in Zavoda Aktivna starost, ki je skupaj s preostalimi člani multidisciplinarnega tima na podlagi podrobne ocene zdravstvenega stanja ocenilo, ali bi lahko starejši uporabnik bival na kmetiji (glej poglavje orodje in metode ocenjevanja zdravstvenega stanja uporabnika). V kolikor se je uporabnik odločil za bivanje na kmetiji in v kolikor je bila iz zdravstvenega vidika oseba primerna za namestitvev, se je uporabnik dogovoril z izvajalcem na kmetiji za namestitvev. Ob oz. pred namestitvijo so se izpolnili tudi vsi potrebni dokumenti za namestitvev. Pri opredeljevanju potrebne dokumentacije smo izhajali iz dokumentacije, ki se uporablja v okviru namestitvev v okviru institucionalnega varstva, pri čemer smo dokumente smiselno prilagodili novi storitvi. Dokumentacija je obsegala:

- Hitra ocena stanja: hitra ocena stanja ob povpraševanju uporabnika na vstopni točki
- Podrobna ocena stanja – ocenjevalno orodje: glej poglavje orodja in metode ocenjevanja zdravstvenega stanja uporabnika)
- Dogovor o namestitvi: dogovor med uporabnikom oz. njegovim skrbnikom, ter izvajalcem na kmetiji, v okviru katerega so se opredelili vsi pomembni vidiki namestitve.
- Individualni načrt: v okviru individualnega načrta so se opredelili kratkoročni in dolgoročni cilji bivanja na kmetiji.
- Življenjska zgodba: opredelitev življenjske zgodbe je izvajalcu na kmetiji služila kot podlaga za prilagoditve izkušnje posameznim uporabnikom (npr. vključevanje v aktivnosti, prilagoditve prostorov, prehrane, ipd.)

- Ocena tveganja: v primeru prisotnosti tveganj za posameznikovo zdravje, so se tveganja skupaj z uporabnikom ter njegovimi družinskimi člani podrobno opredelila, skupaj z načini zmanjševanja teh tveganj ter ukrepi v primeru realizacije tveganj.
- Hišni red: podrobna opredelitev pogojev bivanja na vsaki kmetiji.

Poleg navedene dokumentacije se je v okviru projekta uporabljala tudi druga podporna dokumentacija in sicer dokumentacija povezana s epidemijo COVID (izjava o zdravstvenem stanju pred prvim obiskom kmetije), dokumentacija povezana s podajanjem povratnih informacij o kvaliteti storitev (ankete zadovoljstva, pritožbe, ipd.) ter dokumentacija povezana z varstvom osebnih podatkov (soglasje o sodelovanju v raziskavi, soglasje za uporabo fotografij, ipd.)

7. ORODJA IN METODE OCENJEVANJA ZDRAVSTVENEGA STANJA UPORABNIKA

Kot že navedeno v poglavju 2 tega dokumenta, je namestitev starejših na kmetijah (kot dejavnost na katero se osredotoča projekt), že sedaj mogoča. V praksi pa osnovni pogoji, ki so potrebni za kvalitetno in varno izvajanje teh dejavnosti niso definirani, kar onemogoča trajnostni razvoj te dejavnosti. Namreč potrebno je razumeti, da kmetije trenutno nimajo pogojev za bivanje oseb, ki so na kakršenkoli način odvisne od tuje pomoči pri opravljanju osnovnih dnevnih opravil. Govorimo tako o zakonskih (po trenutno veljavni zakonodaji lahko pilotna storitev obsega le »hotelske storitve« - bivanje, prehrana, ipd., ki je popolnoma ločena od storitev oskrbe oz. zdravstvene nege) prostorskih (npr. prilagojenost invalidnim osebam, ni primerne opreme za ljudi slabšega zdravstvenega stanja, ipd.) ter kadrovskih pogojih (izvajalci niso usposobljeni za izvajanje storitev oskrbe in nege). Potrebno je omeniti, da v primeru sprejema osebe slabšega zdravstvenega stanja, oz. v primeru bistvenega poslabšanja zdravstvenega stanja osebe, ki že dalj časa biva na kmetiji, storitev za uporabnike ne bi bila primerna, izvajalci, pa bi se znašli v težki situaciji. Namreč v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja, kjer ni potrebe po akutnem bolnišničnem zdravljenju, je edina rešitev selitev v domače okolje ali v dom za starejše. Le to pa tudi odpira nova vprašanja, ki jih bo zakonodajalec moral rešiti, ob dolgoročni umestitvi te storitve v zakonodajo, ki ureja storitve s področja varstva starejših. V domačem okolju so pogoji oskrbe slabšega zdravstvenega stanja primerljivi z oskrbo na kmetiji (ni primerne opreme, svojci nimajo časa, znanja, ipd.), glede na trenutno zasedenost v domovih za starejše pa takojšnja premestitev v institucionalno varstvo ne bi bila mogoča. Definiranje osnovnih pogojev za kvalitetno in varno izvajanje novo oblikovanih dejavnosti na kmetijah je pomembno, ne le za zagotavljanje kvalitetne obravnave uporabnika, temveč tudi za opolnomočenje lastnika kmetije, ki mora vedeti kako ukrepati v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja uporabnika.

Pilotni projekt se poleg določitve strokovnih smernic za dolgoročno umestitev tega programa, osredotoča predvsem na to, da trenutno kmetije nimajo:

- učinkovitih mehanizmov za identifikacijo katere osebe so primerne za namestitev na kmetiji (torej, da zdravstveno stanje osebe dovoljuje samostojno opravljanje osnovnih dnevnih opravil),
- mehanizmov za spremljanje zdravstvenega stanja oseb v času s ciljem ugotavljanja kdaj namestitev v okviru kmetije ni več primerna in varna za osebo, ter
- mehanizmov za hiter prehod osebe v druge storitve/programme na področju zdravstvenega oz. socialnega varstva, ko zdravstveno stanje bivanja na kmetiji ne dopušča več.

Prvi pogoj za rešitev navedenih izzivov je definicija najučinkovitejših orodij in metod za ocenjevanje zdravstvenega stanja uporabnika. Naj povemo tudi, da tudi v sedanjih ureditvi na področju socialnovarstvenih storitev ni poenotenih meril za ugotavljanje potreb oziroma sposobnosti samooskrbe ter enotnih postopkov za ugotavljanje upravičenosti do posameznih pravic s tega področja.

Spremljanje zdravstvenega stanja uporabnika pred namestitvijo in tekom njegovega bivanja na kmetiji ocenjujemo kot ključno za zagotavljanje primerne obravnave uporabnika na kmetiji. Kot že navedeno se je potrebno zavedati, da izvajalci na kmetiji (trenutno) nimajo ustreznega znanja za nudenje pomoči pri oskrbi in negi. V primeru slabšega zdravstvenega stanja na kmetiji je tako potrebna dodatna pomoč ali drugačna namestitev (npr. dom za starejše). Namestitev osebe, ki potrebuje dodatno pomoč pri oskrbi in negi (brez pomoči zunanjih izvajalcev z ustreznimi dovoljenji za delo), bi v stisko postavila tudi izvajalca na kmetiji, saj nima ustreznih znanj za sobivanje s takšnim uporabnikom. Prednost ocenjevanja uporabnika v času je tako predvsem v zagotavljanju primerne obravnave uporabnikov na kmetiji ter varnosti uporabnikov ter izvajalcev na kmetiji. Pomembno pa je, da je izvajalec na kmetiji v proces ocenjevanja vključen, saj lahko najhitreje opazi morebitne znake, ki kažejo na poslabšanje stanja uporabnika. Za namen le tega pa je ključno izvajalca ustrezno usposobiti. Seveda pa se je potrebno zavedati, da vse to prinaša vključitev dodatnih izvajalcev v proces sprejema in spremljanja uporabnika, ter usposabljanje izvajalcev na kmetiji kar prinaša dodatne stroške storitve.

Za namen ugotavljanja upravičenosti uporabnika do programa (izvedba prve ocene zdravstvenega stanja) ter spremljanja zdravstvenega stanja v času (izvedba evalvacij), smo v okviru projekta uporabljali ocenjevalni instrument OLDO, ki vključuje oceno ohranjenih zmognosti gibanja, kognitivnih in komunikacijskih sposobnosti, vedenja in duševnega zdravja, sposobnosti samooskrbe, sposobnosti spoprijemanja z boleznijo in z zdravljenjem povezanih zahtev in obremenitev, poteka vsakdanjega življenja in

stikov, sposobnosti aktivnosti izven okolja, kjer oseba biva in sposobnosti opravljanja gospodinjskih opravil.

Ocenjevalna lestvica je bila povzeta iz zakona o dolgotrajni oskrbi (Ur. l. RS, št. 196/21) in se bo predvidoma (po vpeljavi novosti v okviru novega zakona) dolgoročno uporabljala pri določanju upravičenosti uporabnikov vseh storitev na področju dolgotrajne oskrbe (pomoč na domu, dom za starejše, itd.). Storitve bivanja starejših na kmetiji je prav tako že umeščena v zakon o dolgotrajni oskrbi (Ur. l. RS, št. 196/21), pri čemer zakon ne opredeljuje vsebinskih podrobnosti te storitve. Vsekakor pa menimo, da bi bilo pa za dolgoročen obstoj te storitve nujno le to povezati z drugimi storitvami na področju varstva starejših. Za uporabo tega orodja smo se tako odločili s ciljem doseganja trajnosti rezultatov projekta. Menimo namreč, da glede na to, da se bo ocenjevalno orodje uporabljalo za namen ocenjevanja primernosti vključitve starejše osebe v vse do sedaj vpeljane storitve na področju varstva starejših, da je to orodje najprimernejše tudi za ocenjevanje primernosti vključitve starejšega v novo oblikovano storitev bivanja starejših na kmetiji.

Ocenjevanje stanja je v okviru pilotnega projekta potekalo v obliki ocene uporabnika na lokaciji kmetije, ki ga je izvedel multidisciplinarni tim. Ta vključuje strokovnjake iz različnih strokovnih področij. Prvo ocenjevanje je potekalo pred namestitvijo na kmetiji s ciljem ocene ali je oseba primerna za namestitev na kmetiji (torej kot že navedeno, da zdravstveno stanje osebe dovoljuje samostojno opravljanje osnovnih dnevnih opravil). Poleg tega, je tim tekom projekta izvajal redne evalvacije zdravstvenega stanja starejše osebe najmanj vsakih 6 mesecev. Ne glede na to, se v primeru, ko se spremeni zdravstveno stanje starostnika, multidisciplinarni tim ponovno sestal in ocenil njegovo zdravstveno stanje ter opredelil ali je njegovo bivanje na kmetiji še mogoče ali ne. To spremembo je najavil izvajalec na kmetiji, uporabnik ali njegov zakoniti zastopnik.

Orodja in metode ocenjevanja zdravstvenega stanja uporabnika so podrobneje opisani v dokumentu »Načini in metode spremljanja zdravstvenega stanja uporabnika v času bivanja uporabnika na kmetiji«.

8. MULTIDISCIPLINARNI TIM za namen identifikacije pogojev vključenosti v programe (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji

Kot navedeno v prejšnjem poglavju, predlog novega zakona o dolgotrajni oskrbi definira ocenjevalno lestvico za ocenjevanje upravičenosti uporabnikov do dolgotrajne oskrbe. Prav tako pa definira tudi osebo, ki bo izvajala oceno upravičenosti in sicer za ta namen predlaga strokovnega delavca tako imenovane vstopne točke, na katero se

bo upravičenec obrnil z vlogo za pridobitev pravic do storitev dolgotrajne oskrbe. Te osebe bodo deležni standardiziranega izobraževanja o uporabi nove ocenjevalne lestvice.

V okviru tega projekta smo s ciljem testiranja tovrstnega načina ocenjevanja uporabnikov na primeru storitve bivanja starejših na kmetiji, uporabili podoben način ocenjevanja. Zaradi lažjega in bolj učinkovitega identificiranja potencialnih pomanjkljivosti (upoštevati je potrebno tudi, da ocenjevalci niso bili deležni posebnega izobraževanja), pa smo v ocenjevanje vključili širšo skupino strokovnih delavcev s tega področja – multidisciplinarni tim. Vsekakor se strinjamo, da se ob ureditvi tega področja v bodoče organizira standardizirano izobraževanje, ki bo zagotovil enoten način ocenjevanja uporabnikov po celotni Sloveniji. Prav tako je potrebno upoštevati stroškovni vidik, saj tako uporaba tako široke skupine ocenjevalcev za celotno Slovenijo ne bi bila smiselna iz ekonomskega vidika.

Multidisciplinarni tim je delovna skupina, sestavljena iz strokovnjakov različnih strok, ki obravnava isti problem iz različnih vidikov, vendar ima postavljene skupne cilje glede na problem, ki ga rešuje. Njihov namen je vsestranska obravnava starostnika z namenom, da se zagotovi vsestranska podporna obravnava.

Značilnosti dobrega tima sestavljajo elementi kot so osredotočanje na starostnika, postavljanje skupnih ciljev in razumevanje vloge drugih strokovnjakov v zdravstvenem timu. Pomembno je tudi zaupanje med člani zdravstvenega tima ter fleksibilnost vlog. Pomembni člen so tudi skupne norme skupine ter mehanizmi reševanja konfliktov oziroma nestrinjanja. Sestavni del dobrega tima je uporaba in razvijanje učinkovite komunikacije tako med seboj kot tudi z interesentom za življenje na kmetiji. Vsi sestavni člani multidisciplinarnega tima morajo biti odgovorni za delovanje tima kot celote.

Multidisciplinarni tim je v okviru tega projekta vodil vodilni partner, sestavljali pa so ga strokovni delavci družbe DEOS d.o.o. in Zavoda Aktivna starost, so.p. ter en član vključenega kmetijskega gospodarstva kot laični delavec. Član kmetijskega gospodarstva je bil, kljub pomanjkanju strokovnega znanja na področju zdravstva, ključni član multidisciplinarnega tima, saj so preostali člani tima, na ta način dobili vpogled v stanje na terenu kjer se program izvaja ter težave s katerimi se bo član kmetije kot izvajalec programa srečeval v praksi.

Sestava multidisciplinarnega tima:

- Koordinator projekta
- Socialna delavka
- Fizioterapevt
- Delovni terapevt
- Dietetik
- Diplomirana medicinska sestra

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.

- Laik (član kmetije)

Naloge multidisciplinarnega tima poleg ocenjevanja stanja uporabnika (opisano v poglavju orodja in metode ocenjevanja uporabnikov) vključujejo tudi nudenje strokovne podpore in svetovanje članom kmetije, uporabniku in svojcem.

Podrobna vloga multidisciplinarnega tima ter vsakega izmed vključenih profilov je podrobneje obrazložen v dokumentu »Načini in metode spremljanja zdravstvenega stanja uporabnika v času bivanja uporabnika na kmetiji«.

9. UPRAVIČENOST UPORABNIKA DO STORITVE

Glede na trenutne izkušnje v okviru pilotnega projekta in smiselno umestitev storitve v zakon o dolgotrajni oskrbi, ugotavljamo da je namestitev na kmetiji smiselna za odrasle osebe, ki po merskem instrumentu OLDO zberejo največ 26,99 ponderiranih točk kar jih uvršča v 1. kategorijo upravičenosti do dolgotrajne oskrbe (lažja omejitev samostojnosti ali sposobnosti samooskrbe). Kot rečeno posebnih omejitev za namestitve trenutno ni, ta tudi v trenutnem predlogu zakona o dolgotrajni oskrbi ni določena. Je pa določitev mejne vrednosti pomembna ne le za zagotavljanje kvalitetne obravnave uporabnika, temveč tudi za lastnika kmetije, ki trenutno ni opremljen z znanjem in spretnostmi za zagotavljanje varstva osebam slabšega zdravstvenega stanja.

Glede na trenutno organizacijo, ni potrebe po spodnji meji. V okviru zakona o dolgotrajni oskrbi (Uradni list RS, št. 196/21) je sicer oseba upravičena do storitev dolgotrajne oskrbe, ko doseže najmanj 12,5 ponderiranih točk. S tem pridobi pravico do koriščenja storitev v DO, ne pa do storitev, ki se nanašajo na bivanje (namestitev, prehrana, ipd.). Torej pri trenutnem obsegu storitev, storitve v okviru našega pilotnega projekta niti ne spadajo v okvir dolgotrajne oskrbe. Povezava pa je logična na dolgi rok, saj kot že navedeno, storitev smiselno dopolnjuje obstoječe storitve v okviru dolgotrajne oskrbe, veliko oseb, ki bi bili kandidati za namestitev na kmetiji, potrebuje tudi določeno pomoč pri oskrbi in negi, storitev pa je prav tako že vključena v nov zakon (sicer brez podrobne opredelitve oz. umestitve). Za dolgoročno umestitev te storitve v sistem oskrbe, bi bilo vsekakor potrebno razmisliti o boljši povezavi te storitve z drugimi storitvami na področju dolgotrajne oskrbe starejših ter morebitni opredelitvi spodnje meje v kolikor bi bila ta potrebna.

Glede na zgoraj navedeno in z namenom podrobne analize zmožnosti na kmetijah, trenutno dopuščamo možnost (npr. ko ima oseba na voljo dodatno pomoč, ko prostorski pogoji kmetije ustrezajo, ipd.), da se lahko na kmetijo namesti tudi osebo, ki je dosegla do maksimalno 47,99 ponderiranih točk, kar jo uvršča v 2. kategorijo upravičenosti do dolgotrajne oskrbe, vendar bomo točna merila za takšne izjeme (v

kolikor so smiselne) določili naknadno tekom projekta. Če oseba po merilih OLDO nabere več kot 47,99 ponderiranih točk, pa ta oseba vsekakor ni primerna za namestitev na kmetiji, saj njene potrebe presegajo zmožnosti kmetij. Tekom trajanja pilotnega projekta upravičenost ugotovi multidisciplinarni tim.

V kolikor bi se tekom projekta uporabnik uvrstil v 2. kategorijo upravičenosti do dolgotrajne oskrbe, tim pa bi kljub temu ugotovil upravičenost do dolgotrajne oskrbe, se za osebo poleg ostalih dokumentov izpolni tudi ocena tveganja, ki jo tim izpolni v sodelovanju z uporabnikom in njegovimi svojci.

Podroben opis upravičenosti uporabnika do storitve bivanja starejših na kmetiji je podrobneje obrazložen v dokumentu »vstopni pogoji za (celo)dnevno bivanje starejših od 65 let v okviru dopolnilnih dejavnosti na kmetiji«.

10. NAČIN PREHODA UPORABNIKA V DRUGE STORITVE NA PODROČJU DOLGOTRAJNE OSKRBE

Ko oseba, ki je nameščena na kmetiji na OLDO lestvici doseže več kot 26,99 ponderiranih točk (oz. v nekaterih izjemah več kot 47,99 ponderiranih točk), se s tem uvrsti v višjo kategorijo upravičenosti do dolgotrajne oskrbe. S tem njegove potrebe postanejo previsoke, za namestitev na kmetiji. Ko se to zgodi se osebi, glede na njene potrebe in želje, predlaga preusmeritev v druge oblike varstva starejših. V okviru tega pilotnega projekta, ta proces vodi članica tima, socialna delavka družbe DEOS in sicer le to vključuje:

- Pomoč pri namestitvi, vključevanju v življenje na kmetiji ter vključevanju v aktivnosti,
- spremljanje bivanja na kmetiji,
- nadzor nad stanjem uporabnika (v okviru multidisciplinarnega tima)
- pomoč pri vključevanju drugih strokovnih služb, prostovoljcev, ipd. tekom bivanja,
- pregled storitev in pravic, ki so na voljo uporabniku ob poslabšanju zdravstvenega stanja,
- svetovanje uporabniku in njegovim svojcem,
- pomoč pri urejanju premestitve v druge oblike bivanja ko bivanje na kmetiji ni več mogoče.

Glede na izkušnje tekom projekta lahko povemo, da so zgoraj navedene aktivnosti nujne za delovanje sistema. Namreč storitve na trgu so trenutno izredno razdrobljene in le šibko povezane med sabo. Posameznik, ki potrebuje pomoč, mora le to iskati pri različnih izvajalcih (ločene storitve patronaže, pomoči na domu, prostovoljskih programov, dnevnih centrov aktivnosti...). Poleg tega se pri pomoči na domu pojavlja

še ločnica med javno (subvencionirani storitvi) službo ter zasebnimi ponudniki pomoči na domu (preko dovoljenja za delo Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti). Tu se pojavlja težava da je količina subvencionirane pomoči omejena, kar pomeni, da imajo starejši pogosto javnega in zasebnega izvajalca, ki se med seboj dopolnjujeta. Prav tako so izvajalci različni od občine do občine, zaradi česar je prehajanje med občinami oteženo (izvajalca pomoči v javni mreži na območju občine izbere občina prek javnega razpisa). Tudi informacije o možnostih in pravicah, ki so na voljo uporabniku, so izredno razdrobljene in uporabnikom in svojcem (na podlagi naših izkušenj) težko razumljive, zaradi česar se starejši in njihovi svojci pogosto znajdejo v stiski, ko pride do bistvene spremembe v zdravstvenem stanju uporabnika in potrebujejo nujno ter hitro pomoč. Tekom projekta smo za ta namen uporabnikom nudili polno podporo (strokovna delavka družbe DEOS), kar pomeni svetovanje uporabniku ter svojcem ter nudenje vseh informacij na enem mestu. Potrebno pa je razmišljati o boljši povezanosti storitev in boljšemu informiranju uporabnikov na dolgi rok.

V projektu je vlogo reševanja zgoraj navedenega problema prevzel vodilni partner, ki ima znanje in izkušnje s tega področja. Čeprav bi bilo mogoče člane kmetije izobraziti, da bi lahko uporabniku nudile vsaj osnovne informacije (kmetije vključene v projekt so bile le tega tudi deležne), dolgoročno vseeno kot boljšo možnost vidimo vključenost institucije s področja socialnega varstva. Torej oblikovanje neke vrste lokalnih gerontoloških centrov, katerih vlogo prevzamejo institucije v lokalnem okolju (npr. dom starejših, izvajalec pomoči na domu, CSD, ipd.). Te gerontološki centri bi delovali kot informacijska točka za uporabnike v svojem okolju ter točka, ki povezuje različne izvajalce na kmetijah v lokalnem okolju. Uporabnikom svetujejo glede možnosti in pravic, ki jim pripadajo ter jim pomagajo pri organizaciji nabora storitev, ki so potrebni za nemoteno življenje. Uporabnikom nudijo pomoč pri namestitvi na kmetiji, vključevanju v življenje na kmetiji ter vključevanju v aktivnosti, spremljanje za čas bivanja na kmetiji, pomoč pri povezovanju storitve z drugimi storitvami na področju varstva starejših, svetovanje uporabniku in njihovim svojcem, pomoč pri urejanju premetitve v druge oblike bivanja ko bivanje na kmetiji ni več mogoče. Te institucije so lahko v pomoč tudi kmetijam, ki potrebujejo pomoč pri strokovnih vprašanjih, spremljanju in ocenjevanju uporabnikov, urejanju premeščanj ob poslabšanju zdravstvenega stanja, ipd. Na ta način bi bil proces vključitve, bivanja, kot tudi selitve iz okolja kmetije ko bivanje ni več smiselno, za uporabnika in njegove svojce bistveno lažji.

Podroben opis upravičenosti uporabnika do storitve bivanja starejših na kmetiji, z opisom drugih storitev na trgu, je podrobneje obrazložen v dokumentu »načini in metode prehoda uporabnika v druge storitve/programme na področju socialnega varstva starejših, ko bivanje na kmetiji ni več mogoče«.

Na tem mestu naj opozorimo le, da je potrebno ob trajni umestitvi storitve v sistem dolgotrajne oskrbe, urediti tudi to področje, saj v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja uporabnika, zmožnosti izvajalcev na kmetiji ne omogočajo varne obravnave starejših. Prav tako je potrebno razumeti, da v kolikor ne bi imeli učinkovitih mehanizmov, bi se v stiski znašli tudi izvajalci na kmetiji.

11. BIVALNI POGOJI KMETIJ ZA NAMEN (CELO)DNEVNEGA VARSTVA

Glede na trenutni obseg storitve ne vidimo potrebe po večjih zakonskih omejitvah glede prostorskih omejitev na kmetijah kjer bi se izvajala storitev bivanja starejših na kmetijah. Kot že navedeno v poglavju 8, to storitev predlagamo le za osebe z lažjimi omejitvami samostojnosti ali sposobnosti samooskrbe.

Vseeno pa ob bodoči umestitvi storitve v zakonodajo priporočamo seznam osnovnih prilagoditev v smer kakovosti bivanja ter za namen namestitev starejših oseb in sicer:

- dostopnost do stavbe za gibalno ovirane osebe;
- dostop do stavbe za reševalno vozilo;
- osnovna prilagoditev prostorov za gibalno ovirane osebe (priporoča se uporaba držal, čim manjše število stopnic, neuporaba pogradov in podobne opreme);
- namestitev v največ dvoposteljnih sobah;
- najmanj osnovna opremljenost sob (najmanj postelja ter garderobna omara);
- nastanitev organizirana na način, da so spalni prostori posameznega uporabnika oziroma para, ločeni ob drugih bivalnih in spalnih prostorov in niso prehodni;
- sta na šest uporabnikov vsaj dva sanitarna prostora površine najmanj 3,5 m², opremljena najmanj s straniščno školjko, umivalnikom z odlagalno površino in ogledalom, ter prho;
- skupna jedilnica;
- skupni prostor za druženje in delavnice;
- zagotovljeno ogrevanje, so prostori ustrezno vzdrževani, je zagotovljena preskrba s tekočo pitno, toplo in hladno vodo, je v bivalnih prostorih zagotovljena zadostna naravna in umetna osvetlitev in je zagotovljena preskrba z električno energijo;
- urejena organizirana prehrana (najmanj trije obroki dnevno, možnost diet);
- urejeni gospodarsko servisni prostori (najmanj kuhinja, prostor za pranje perila, prostori za shranjevanje);
- urejene evakuacijske poti;

12. KADROVSKI POGOJI

Kot navedeno v poglavju 5, pilotno izvajanje storitve bivanja starejših na kmetiji omogoča vključitev največ 6 uporabnikov programa celodnevnega varstva hkrati, ki bodo nameščeni v eno- ali dvoposteljne sobe in največ 12 uporabnikov programa dnevnega varstva.

Glede na navedene kapacitete priporočamo, stalno prisotnost najmanj 1 osebe, ki se je udeležila standardiziranega izobraževanja za izvajalce na kmetiji (glej poglavje izobraževanje izvajalcev na kmetiji).

V primeru povečanja maksimalnih kapacitet na kmetiji, predlagamo smiselno povečanje števila usposobljenih izvajalcev na kmetiji.

13. IZOBRAŽEVANJE IZVAJALCEV NA KMETIJI

Ker storitev vključuje delo z ranljivimi skupinami prebivalstva priporočamo, da se ob dolgoročni umestitvi v sistem dolgotrajne oskrbe, kot pogoj za izvajanje storitve vključi tudi udeležba na standardiziranem izobraževanju za izvajalce storitve bivanja starejših na kmetiji. V okviru tega pilotnega projekta smo definirali priporočen seznam znanj, za katere menimo, da bi jih vsak izvajalec moral poznati. Vsebine so podrobneje opisane v dokumentu »program izobraževanja za namen izvajanja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetijah«. Le te v grobem delimo na:

- osnovna znanja za delo s starejšimi;
- uporaba ocenjevalnih orodij za ocenjevanje stanja uporabnikov;
- preventiva in samo aktivacija starejših.

Skupni obseg izobraževanj je znašal 24 ur (3 srečanja po 8 ur) na vključenega člana kmetije. Pri tem je potrebno upoštevati da smo pri načrtovanju in izvedbi izobraževanj upoštevali, da trenutno storitev vključuje le bivanje starejših na kmetiji (brez storitev oskrbe). Zaradi tega izobraževanje obsega le osnovna znanja potrebna za izvajanje različnih aktivnosti namenjenih starejšim. V kolikor bi se nabor nalog člana na kmetiji razširil, bi bilo potrebno razširiti tudi nabor potrebnih znanj.

Ob trajni umestitvi storitve v sistem dolgotrajne oskrbe, prav tako menimo, da bi bilo smiselno program izobraževanja verificirati pri relevantni instituciji (npr. Socialna zbornica Slovenije).

14. OBLIKOVANJE CENE STORITVE

Storitev bivanja starejših na kmetiji še ni pozicionirana v sistem dolgotrajne oskrbe (gre za pilotni projekt). Cena storitve prav tako ni določena v Uredbi o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji (Ur. l. RS, št. 36/2018), s katero je bilo na zakonski ravni urejeno izvajanje dejavnosti celodnevne bivanja odraslih in starejših oseb na kmetiji, enako pa velja tudi drugo zakonodajo, ki ureja to področje. Tudi na podlagi naših izkušenj v okviru projekta menimo, da ni potrebe po zakonskem omejevanju cene. Nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji se tako lahko trenutno sam odloči glede višine cene storitve.

Postavitev cene je odvisna glede na lokacijo kmetije, standard namestitve na kmetiji, razpoložljivih aktivnosti, ipd. Potrebno pa je upoštevati tudi primerljive storitve in pričakovanja starejših ter njihovih svojcev. Glede na navedeno in izkušnje partnerjev v okviru tega pilotnega projekta, menimo, da bi morala biti cena storitve primerljiva s ceno oskrbe I v domovih za starejše v lokalnem okolju kmetije, razen v primeru dodatne ponudbe na kmetiji, ki presega ponudbo domov za starejše. Pri tem pa opazamo težavo, saj so predvsem javni domovi v bistveno boljšem položaju na trgu, kar jim omogoča nižjo ceno namestitve v primerjavi z drugimi izvajalci. Javni domovi za starejše izračunavajo cene v skladu s Pravilnikom o metodologiji za oblikovanje cen socialno varstvenih storitev, pri čemer v izračunu cene upoštevajo stroške dela, stroške materiala in storitev, stroške amortizacije, stroške investicijskega vzdrževanja ter stroške financiranja. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da investicijo v izgradnjo objekta javnim domovom pokrije država, kar pomeni da strošek objekta oz. namestitve v ceno ni vključen. Le to jih postavlja v boljši položaj od konkurence (omogoča postavitev nižje cene). Ta izkrivljenost trga je že bila prisotna na trgu institucionalnega varstva pred pričetkom izvajanja tega pilotnega projekta in je jasno razvidna v razlikah med cenami javnih domov za starejše, kjer uporabnik plača le stroške dela, materiala in storitev ter rednega vzdrževanja, ter zasebnih domov za starejše, kjer uporabnik poleg teh storitev nosi tudi stroške namestitve. Poznavanje tega problema je ključenključno za ustrezno umestitev storitve v zakonodajo, saj je potrebno razumeti, da so z izvajalci dopolnilnih dejavnosti na kmetijah z vstopom na trg ponujanja namestitev za starejše, v popolnoma enaki situaciji kot zasebni domovi tudi kmetije (kot zasebni domovi, le te ti seveda nosijo tudi stroške investicije v objekt). Le to ima namreč pomemben vpliv na cenovno konkurenčnost izvajalcev na kmetijah v okoljih kjer delujejo javni domovi za starejše ter posledično na povpraševanje po teh storitvah.

Oblikovanje cen storitev bivanja starejših na kmetiji je podrobneje obrazložen v dokumentu »Strategija trženja programov (celo)dnevnega bivanja starejših na kmetiji«.

15. ZAKLJUČEK

Te smernice so oblikovane z namenom deljenja izkušenj, ki izhajajo iz 3 letnega izvajanja pilotnega projekta. Vsebujejo priporočila za umestitev te storitve v trenutni sistem socialno varstvenih storitev kot jih ureja Zakon o socialnem varstvu (ZSV) ter v primeru sprejetja novega zakona o dolgotrajni oskrbi tudi v sistem dolgotrajne oskrbe. Trenutne težave s katerimi se srečujemo, jasno kažejo, da je za trajni obstoj te storitve le to nujno. Prav tako smernice opozarjajo na potencialne težave s katerimi se bo ob tem srečeval zakonodajalec, izvajalci na kmetijah, kot tudi uporabniki storitve in njihovi svojci. Vsekakor pa naj povemo, da potreba po tej storitvi obstaja, njena trajna umestitev v sisteme dolgotrajne oskrbe pa bi blagodejno vplivala na vse ključne deležnike. Razširitev tovrstne ponudbe bi namreč vodila v razbremenitev obstoječih izvajalcev na področju dolgotrajne oskrbe ter prispevala k deinstucionalizaciji starejših, h kateri stremijo vsi ključni strateški dokumenti na ravni države. Pozitiven vpliv pričakujemo tudi na področju razvoja podeželja ter vzpostavitvi novih delovnih mest. Starejšim in njihovim svojcem bi omogočili dodatno izbiro pri načrtovanju svoje starosti. Na drugi strani bi ta storitev pozitivno vplivala tudi na izvajalce na kmetijah, ki bi s tem dobili dodatno možnost za zapolnitev presežnih kapacitet.

Partnerji projekta:

DEOS, celostna oskrba starostnikov, d.o.o.
Matjaž Mohorko, nosilec kmetijske dejavnosti

Anja Skale, nosilec kmetijske dejavnosti,
Slavka Grobelnik, nosilec kmetijske dejavnosti
Zavod Aktivna starost, so.p.